

Голові спеціалізованої вченої ради Д 26.891.02
в Інституті підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України
професору Войтович Р.В.

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора Орлової Наталії Сергіївни на дисертацію Турецкова Тараса Євгеновича на тему «Державне регулювання малого та середнього підприємництва в умовах європейської інтеграції: регіональний аспект», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління в Інституті підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

1.Актуальність теми дисертації, зв'язок з науковими програмами
Актуальність удосконалення державного регулювання малого та середнього підприємництва в умовах євроінтеграції зумовлена необхідністю модернізації соціально-економічного розвитку України відповідно до європейських стандартів, що потребує зміни законодавчої бази у цій сфері, упорядкування інституційного середовища МСП, визначення конкретних організаційних та фінансових функцій держави, розвитку інноваційного малого та середнього підприємництва, створення на регіональному рівні відповідної інфраструктури, враховуючи специфіку різних регіонів, особливо в Донецькій та Луганській областях, які постраждали від російської військової агресії та окупації частини території.

Необхідність удосконалення державного регулювання малого та середнього підприємництва в умовах економічної рецесії та пандемії коронавірусу загострили питання про функціональність державного управління у цій сфері, що свідчить про актуальність дисертаційного дослідження для теорії і практики державного управління.

Дисертаційну роботу підготовлено відповідно до плану науково-дослідних робіт Донецького державного університету управління Міністерства освіти і науки України за темами: «Філософсько-психологічні проблеми соціальної взаємодії у системі сучасного управління» (державний реєстраційний номер 0111U007588, 2012-2020 рр.), «Методологічні засади формування державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб у контексті соціально-економічного розвитку територій» (№ 0116U000745, 2016-2018 рр.) у межах яких автором досліджувалися моделювання ефективної комунікації між публічною владою і бізнесом, європейський регуляторний простір та його вплив на регіональний розвиток малого та середнього підприємництва, соціально-економічне стимулювання малого та середнього підприємництва на підконтрольних територіях та у перспективі деокупації непідконтрольних районів Донецькій та Луганській

областей.

2. *Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність.* Відповідно до мети дисертаційного дослідження дисертантом розв'язано актуальне наукове завдання, що полягає у теоретичному обґрунтуванні механізмів державного регулювання розвитку малого та середнього підприємництва в умовах європейської інтеграції на регіональному рівні, розробленні практичних рекомендацій для удосконалення діяльності органів влади у даній сфері.

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації мають достатнє теоретичне та методологічне обґрунтування. Автором проаналізовано 304 наукових джерела та використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, спрямованих на отримання об'єктивних і достовірних результатів.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що відображені у дисертації, автор обґрунтовує на основі логічного викладу матеріалу. У висновках до розділів відображені результати дослідження конкретних питань. Розділи роботи взаємопов'язані між собою. Найважливіші результати дослідження викладені у висновках дисертації, що відповідають поставленим завданням.

Обґрунтованість результатів дисертації підтверджена в процесі їх апробації на різноманітних науково-комунікативних заходах та публікаціях автора.

3. *Достовірність та наукова новизна одержаних результатів.* Достовірність результатів і рекомендацій, сформульованих у дисертації та авторефераті, базується на науковій методології та застосуванні сучасних методів проведення досліджень з державного управління. Серед найбільш важливих результатів дослідження вважаємо наступні.

При аналізі теоретичних засад державного регулювання розвитку малого та середнього підприємництва автором слушно розглядається це питання на основі наукової парадигми плюралізму економічної політики держави та міждисциплінарного підходу, що дозволило конкретизувати його зміст, принципи, функції та визначити проблемні питання у цій сфері, враховуючи інтегративні процеси в сучасному економічному просторі та глобальні індекси легкості ведення бізнесу (розділи 1.1, 1.2).

Заслуговує на увагу проведений дисертантом аналіз зарубіжного досвіду державного регулювання МСП на прикладі країн ЄС, США, Канади, Японії, Китаю, що дозволило дисертанту розробити практичні рекомендації державної підтримки МСП в Україні на основі зарубіжної практики, які є важливими на даному етапі (розділ 1,3).

Дисертантом визначено основні шляхи удосконалення нормативно-правових та організаційних засад державного регулювання розвитку малого та середнього підприємництва в умовах євроінтеграції, серед яких вважаємо слушними пропозиції щодо законодавчих змін для отримання режиму внутрішнього ринку ЄС, укладення угоди про взаємне визнання електронних довірчих послуг, щодо надання фінансової державної підтримки суб'єктам МСП під час карантину,

активного впровадження М-тесту, розробки стратегічних документів розвитку підприємництва в довгостроковій перспективі (до 2025 року, до 2030 року), розвитку інформаційно-консультативної мережі та підтримки діалогу між підприємцями і владою (розділи 2.1, 2.2).

Вважаємо важливими для розвитку державного регулювання малого та середнього підприємництва запропоновані дисертантом рішення щодо фінансово-економічного забезпечення суб'єктів МСП, урахуваючи кон'юнктуру ринку та умови їх діяльності (розділ 2.3).

Суттєвими результатами роботи є дослідження регулювання розвитку МСП на регіональному рівні з урахуванням регіональних економічних інтересів (розділ 3.1), удосконалення державного регулювання МСП у галузі інноваційного підприємництва шляхом стратегічного планування, стимулювання, розробки, трансферту та реалізації інноваційних проектів, розбудови регіональної інноваційної інфраструктури, активної інвестиційної політики та включення українських малих та середніх підприємств у міжнародні ланцюжки створення доданої цінності (вартості) (розділ 3.2),

Зокрема, здобувачем обґрунтовано необхідність реформування інституціонального середовища та організаційно-економічних засад регулювання підприємництва з врахуванням специфіки окремого регіону, децентралізації та довгострокового планування, визначення пріоритетних галузей розвитку малого та середнього підприємництва.

Заслуговують на увагу розроблені дисертантом комплексний механізм державного регулювання інноваційного розвитку МСП у регіоні та цільові орієнтири інноваційного підприємництва.

Дисертантом розроблені механізми державного регулювання та функції регіональної та місцевої влади щодо розвитку та підтримки МСП у Донецькій та Луганській областях (розділ 3.3), що, на нашу думку, є особливо важливим для розробки та прийняття ефективних регіональних та місцевих програм підтримки МСП у цьому регіоні.

Загальна наукова новизна дисертації полягає у тому, що автором *уперше* розроблено комплексний механізм державного регулювання інноваційного розвитку МСП у регіоні; *удосконалено*: інституційні, нормативно-правові та організаційні засади державного регулювання розвитку МСП на загальнодержавному та регіональному рівнях, фінансово-економічний механізм державного регулювання розвитку МСП; *набули подальшого розвитку* дослідження теоретичних засад державного регулювання МСП у зарубіжній та вітчизняній літературі, понятійно-категоріальний апарат, аналіз зарубіжного досвіду підтримки МСП, розвиток МСП в Донецькій та Луганській областях як регіоні зі специфічними умовами функціонування.

Достовірність наукових положень, висновків і науково-практичних рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується їх впровадженням у практичній діяльності Департаменту економіки Донецької обласної державної

адміністрації (довідка № 6/798/40-19/03 від 20.05.2019 р.), Департаменту економіки та розвитку Слов'янської міської ради (довідка № 05-63/126 від 16.05.2019 р.), Центру надання адміністративних послуг м. Слов'янська (довідка № 15-16/750 від 17.05.2019 р.). Пропозиції з регулювання малого та середнього підприємництва взято до уваги в роботі комерційних установ, у процесі управління підприємством ТОВ «Комплекс – Центр» (довідка № 56 від 17.05.2019 р.) та ТОВ «Слав – Сервіс» (довідка № 101 від 07.05.2019 р.).

4. Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях, оцінка оформлення дисертації та автореферату. Основні положення і результати дослідження опубліковані в 15 наукових працях, серед яких: 5 статей у наукових фахових виданнях, 1 – в зарубіжному науковому виданні, 9 публікацій у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 8,04 д.а.

Опубліковані праці та автореферат достатньо повно відображають результати проведених наукових досліджень. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації та не містить інформації, що у ній не наведена. Дисертація та автореферат оформлені відповідно до чинних вимог.

5. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому позитивно, можна вказати на деякі дискусійні положення та зробити певні зауваження.

1. У першому розділі дисертації (с. 20-90) науковець висвітлює теоретичні засади державного регулювання розвитку малого та середнього підприємництва. Проте, на нашу думку, під час аналізу розмежування функцій між центральними, регіональними та місцевими органами управління (с. 46-49) доречно було б визначити проблеми, які виникають між цими рівнями в процесі децентралізації.

2. У роботі зазначається, що ще з 2010 р. в Україні запроваджується Акт про малий бізнес, який діє в ЄС, має важливе значення для створення рівних умов для МСП та вдосконалення правового та адміністративного середовища для його розвитку. Але реальна практика розвитку МСП свідчить, що основні принципи Акту залишаються нереалізованими у повному обсязі. Доречно визначити причини неефективного впровадження Акту та подальших перспектив його впровадження.

3. На с.49 автор зазначає, що до проблем розвитку МСП слід віднести те, що забезпечення підприємницької активності, упровадження інновацій не зможуть надати очікуваний ефект без підготовки підприємців, здатних активно діяти в ринкових умовах. Про це свідчать соціологічні дані, що лише 21% українців вважають власну справу бажаною кар'єрою. Отже, у дисертації доцільно було проаналізувати можливості підвищення підприємницької активності в Україні та покращення ділової культури діючих підприємців.

4. У розділі 2.1 (с. 99-102) наведено аналіз змісту та заходів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сфері МСП. Разом з тим, наразі так і не вирішено питання про Угоду АСАА («промисловий безвіз»), яка може сприяти активному виходу підприємств МСП на європейський ринок, тому автору доцільно було б

проаналізувати цю ситуацію та перспективи прийняття Угоди АСАА в Україні.

5. Дисертантом пропонується покращення фінансування суб'єктів МСП за рахунок публічно-приватного партнерства, оскільки практика партнерства в Україні недостатньо розвинута, доцільно при цьому запропонувати практичні рекомендації для поширення партнерства у цій сфері.

6. На с. 179 дисертант пропонує для покращення інвестиційного клімату в регіонах використовувати створення інформаційних мереж, де можна знайти необхідних партнерів за кордоном та в Україні, які сприятимуть розвитку підприємств. На нашу думку, цю пропозицію слід обґрунтувати в рамках процесу цифровізації послуг, зокрема створення спеціальних програмних засобів.

7. Одним з показників розвитку малого та середнього підприємництва є рівень інтернаціоналізації, який залежить від регуляторних чинників, доступу до фінансових ресурсів, доступу до знань та інформації, доступу до технологій та інновацій. Цей показник оцінює сприятливість регуляторного та нерегуляторного середовища для МСП у виході на міжнародні ринки, тому у роботі доцільно було показати, що Україна має найнижчий в Європі показник – 0,45 балів (1 є максимальним рівнем інтернаціоналізації) та визначити заходи державного регулювання для підвищення рівня інтернаціоналізації суб'єктів МСП в умовах євроінтеграції.

Проте, викладені зауваження переважно мають дискусійний характер і тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

6. *Значення одержаних результатів для науки і практики та рекомендації щодо їх можливого використання.* Результати дослідження можуть бути використаними у теоретичному обґрунтуванні механізмів державного регулювання розвитку малого та середнього підприємництва в умовах європейської інтеграції. Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні розроблених науково-методичних засад та практичних рекомендацій у діяльності органів державної, регіональної та місцевої влади у сфері регулювання МСП в умовах євроінтеграції, в економічному розвитку регіонів.

Загальний висновок по дисертаційній роботі щодо її відповідності встановленим вимогам. Дисертаційна робота Турецкова Т.Є. є самостійним та завершеним науковим дослідженням, яке містить нові теоретичні положення та висновки, практичні рекомендації, які сукупно розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для результативності державного регулювання розвитку малого та середнього підприємництва. Тема і зміст дисертації відповідають спеціальності 25.00.02 - механізми державного управління, а саме: формування та реалізація державної політики у сферах державного, регіонального та галузевого управління та інших сферах суспільного життя; цільові, функціональні, організаційні та інші складові механізмів державного управління на центральному, регіональному, галузевому рівнях, в різних сферах суспільного життя; державне регулювання розвитку країни, регіону, галузі; програми та механізми їх реалізації; співробітництво в сфері міждержавного регіонального

